

De meest opvallende vernieuwing is echter de sterke uitbreiding van het toepassingsgebied, waarbij de nadruk veel meer op de ernst van de feiten dan op de persoon van de dader is komen te liggen. Daar waar de terbeschikkingstelling oorspronkelijk een maatregel was ter bescherming van de maatschappij tegen personen die herhaaldelijk de strafwet hadden overtreden, evolueerde zij tot een bijkomende straf ter bescherming van de maatschappij tegen bepaalde vormen van criminaliteit. Zulks komt tevens tot uiting in het feit dat de TBS opgenomen werd in het strafwetboek.

Er zal onvermijdelijk een toename volgen van uitspraken waarbij een terbeschikkingstelling wordt opgelegd, minstens gelet op de uitbreiding van de verplichte TBS. Het valt af te wachten in welke mate de hoven en rechtbanken de facultatieve TBS zullen uitspreken. Doch uiteindelijk zullen het de strafuitvoeringsrechtbanken zijn die bepalen in welke mate dit “slapend” strafverzwarend potentieel effectief wordt “gewekt”. Het is maar zeer de vraag of de strafuitvoeringsrechtbanken zich in deze materie zullen laten inspireren door de prins uit Doornroosje...

Philip Daeninck*

VERVOLGING, BERECHTING EN MAGISTRATUUR

BESTAAT ER NOG EEN FAIR TRIAL IN BELGIË ?

Sinds de arresten Salduz, Panovits en Shabelnik van het Europees Hof voor de rechten van de mens is er al heel wat discussie ontstaan omtrent de draagwijdte van deze arresten. Voor sommigen (uit de academische wereld) betekent dit dat het strafrechtlandschap drastisch door mekaar geschud wordt¹. Anderen (magistraten)

zijn dan eerder terughoudend en zien in de arresten wel een verfijning van bestaande praktijken, maar zien in de huidige Belgische situatie geen reden om de huidige procedures bij te sturen.²

De discussies die momenteel voor het Europees Hof gevoerd worden hebben in essentie betrekking op de vraag of er nog sprake kan zijn van een fair trial, zoals voorzien in art. 6 van het EVRM, wanneer een verdachte, zonder bijstand van een advocaat, zelf incriminerende verklaringen aflegt waarop de rechtbank zich dan later uitsluitend gebaseerd heeft om een veroordeling uit te spreken. En dit dan ondanks het feit dat de verdachte tijdens latere verhoren zijn bekentenissen terug heeft ingetrokken. In dit laatste geval stelt het Hof opnieuw in het arrest Shabelnik vs./Oekraïne dat *“the rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction.”* Hierbij verwijst het Hof naar het arrest Salduz. Hieruit afleiden dat van nu af aan steeds een advocaat moet aanwezig zijn vanaf het eerste verhoor lijkt me een verregaande interpretatie van de stelling van het Hof. Volgens mij kan uit de drie voorliggende arresten enkel afgeleid worden dat het Hof vooral bezorgd is over het feit dat een verdachte zelf incriminerende verklaringen zou afleggen zonder bijstand van een advocaat, zeker wanneer een rechtbank zich later uitsluitend op deze zelf

* Advocaat en praktijkassistent Instituut voor Strafrecht, K.U.Leuven.

1 VERMEULEN Gert, VAN PUYENBROECK Laurens, Mensenrechtenhof schudt strafrechtslandschap dooreen, Juristenkrant nummer 180, Kluwer, 24 december 2008; VERMEULEN Gert,

VAN PUYENBROECK Laurens, Omwenteling bij politieverhoor dichterbij dan verwacht, Juristenkrant nummer 185, Kluwer, 11 maart 2009; DE HERT Paul, DE CAIGNY Tom en WEIS Karen, Het arrest Salduz dwingt tot aanpassing verhoor, Vigiles, 2009/1, Politeia, maart 2009; JACOBS A., “Un bouleversement de la procédure pénale en vue: la présence de l’avocat dès l’arrestation judiciaire du suspect ?”, noot onder arrest Salduz /Turkije, J.L.M.B., 2009, p. 202

2 VAN CAUWENBERGHE Karel, Omwenteling in het strafrechtlandschap nog niet voor morgen, of toch ?, Juristenkrant nummer 181, Kluwer, 14 januari 2009; VAN CAUWENBERGHE Karel, Is er een advocaat in de zaal ?, Vigiles, 2009/1, Politeia, maart 2009

incriminerende verklaringen zou baseren om deze verdachte te veroordelen.

Voor de verschillende interpretaties die thans al gemaakt zijn, verwijs ik naar de geciteerde artikels in voetnoot. In deze bijdrage wil ik er enkel maar op wijzen dat de discussie bijzonder verrijkend is, maar zeker nog geen eensluitend antwoord heeft gevonden op de vraag of wij in België thans al dan niet kunnen spreken van een fair trial overeenkomstig het EVRM.

De vraag rijst immers of de regeling in het Belgisch rechtssysteem thans al niet voldoende beantwoordt aan de vereisten van het EVRM. Bijstand van een advocaat is nu al onmiddellijk voorzien zodra iemand door de onderzoeksrechter werd aangehouden. Dit gebeurt binnen de 24 uren na arrestatie, tijdsbestek dat toch bijzonder kort is en de nodige garanties biedt opdat een verdachte zeer snel bijstand krijgt van een advocaat. Bovendien wordt een ondervraagde bij elk verhoor ingelicht over het feit dat al wat hij verklaart als bewijs in rechte kan gebruikt worden (art. 47bis Wb. Sv.). Men zou hier eventueel kunnen aan toevoegen dat aan de ondervraagde ook moet gezegd worden dat hij het recht heeft om te zwijgen om nog meer tegemoet te komen aan de cautieplicht. Vast staat evenwel dat België tot nu toe nog niet veroordeeld is en de Wet Franchimont toch mee geïnspireerd werd door de vereisten van het EVRM.

Inmiddels loopt de eerste Belgische rechtspraak binnen in verband met de bijstand van een advocaat vanaf het eerste politieverhoor.³ Dit maakt de discussie meteen nog boeiender.

De K.I. van Gent maakt in zijn arrest vooreerst de Antigoon-toets en stelt dat de afwezigheid van de advocaat bij het verhoor niet geleid heeft tot enige aantasting van het bewijs. Hierbij wordt verwezen naar art. 47bis Sv. (zie ook supra).

Voorts stelt de K.I. dat de afwezigheid van onmiddellijk bijstand van een advocaat bij ver-

hoor niet geleid heeft tot een aantasting van zijn recht op een eerlijk proces. De K.I. baseert zich op de overweging in §51 van het arrest Salduz waarbij nog steeds blijft gelden dat iedere Staat zelf concrete invulling en uitwerking mag geven aan het recht op bijstand van een advocaat en dat zulks de mogelijkheid inhoudt om dit recht enigszins te beperken zij het om gerechtvaardigde redenen omwille van de bijzondere omstandigheden van de zaak en mits deze de rechten die voor de verdachte voortvloeien uit artikel 6 EVRM niet onterecht benadelen. Het Belgische systeem heeft geopteerd om een verdachte die gearresteerd werd binnen 24u. voor een onderzoeksrechter te brengen waarna bij aanhouding, binnen vijf dagen een tegensprekelijk debat gevoerd wordt voor een onafhankelijke rechter met volledige bijstand van een advocaat en na mogelijkheid tot voorafgaandelijke inzage van de integrale strafbundel. Aanvankelijke verklaringen kunnen ook steeds worden ingetrokken en worden nooit als een decisieve stellingname beschouwd. Een verdachte kan na verhoor met zijn raadsman overleggen en krijgt verder in het onderzoek alle kansen om zijn verweer met zijn raadsman te bespreken. Door de rechten die zijn ingebouwd in de wet Franchimont is, aldus de K.I., het initieel politieverhoor zonder raadsman alsook het verhoor door de onderzoeksrechter zonder bijstand volledig toelaatbaar en rechtsgeldig.

Het Hof besluit dat uit de loutere afwezigheid van een raadsman bij het eerste politieverhoor en tijdens het verhoor dat de onderzoeksrechter vóór het verlenen van het aanhoudingsbevel heeft afgenomen, niet kan worden afgeleid dat zijn recht op een eerlijk proces voor het vonnisgerecht ernstig in het gedrang kan worden gebracht noch dat de uitoefening van zijn recht van verdediging voor het onderzoeksgerecht kan worden belemmerd.

Volgens informatie die mij werd overgemaakt neemt het parket-generaal in Luik en Brussel eenzelfde standpunt in, waarbij nog bijkomende argumenten worden gehanteerd o.a. geput uit de wet op de voorlopige hechtenis.

³ K.I. Gent, 19 februari 2009, nog niet gepubliceerd

Los van alle juridisch-technische beschouwingen rijst ook de vraag naar de praktische weerslag van het invoeren van systematische bijstand van een advocaat bij elk verhoor door de politie. Dit zal in voorkomend geval immers een immense invloed hebben op de organisatie van politie, advocatuur en magistratuur. Hoe dit realiseerbaar zal zijn binnen de termijn van 24u. waarbinnen eventueel een bevel tot aanhouding moet afgeleverd worden is nog zeer de vraag. Zeker in grote arrondissementen met veel arrestaties per dag gaat dit een grote inspanning vragen van politie en balie.

Er rest dus nog veel stof tot discussie. Het lijkt me dan ook meer dan opportuun dat er op korte termijn een ruim debat tot stand komt onder de vorm van een studiedag om de verschillende standpunten te toetsen aan de huidige praktijk. In deze discussie zouden nog meer mensen uit de praktijk en mensen uit de academische wereld aan het woord moeten komen. Het is mijn vurige wens dat deze discussie kan uitmonden in een hoogstaande studiedag op basis waarvan onze beleidsmakers dan de nodige conclusies kunnen trekken, zonder overhaast tewerk te gaan en zonder zomaar onze ganse strafprocedure die al vrij ingewikkeld is nog ondoorzichtiger te maken. Een initiatief ter zake uitgaande van het ministerie van Justitie of het parlement lijkt mij in deze aangelegenheid bijzonder aangewezen.

Karel Van Cauwenberghe*

MILIEUCRIMINALITEIT: FEITEN OMTRENT BESTRAFFING

In Vlaanderen betreffen twee op de drie tenlasteleggingen in milieuzaken schendingen van het Milieuvergunningsdecreet, het Afvalstoffen-decreet, en uitvoeringsbesluiten. Drie misdrijven, met name schending van het verbod op het achterlaten van afvalstoffen, van de vergunningsplicht en van exploitatievoorwaarden, zijn samen goed voor meer dan de helft van de criminaliteit waarover de strafrechter moet oordelen.

* Onderzoeksrechter Antwerpen

In de verontreinigings- en hinderproblematiek die met de misdrijven is ontstaan, treden afvalproblemen en geluidshinder op de voorgrond. In de bestuurlijke beboetingspraktijk die in het Brussels Hoofdstedelijk gewest sedert 1999 milieucriminaliteit tegengaat, doen zich de zelfde klemtonen voor. De strafrechter berecht echter vooral natuurlijke personen (ca. 4 op 5 strafzaken), de beboetingsambtenaar vooral rechtspersonen (ongeveer 3 op 4 beboetingszaken).

Milieurechtshandhaving staat sedert jaren op de agenda van de beleidsvoerders. Op 1 mei treedt in het Vlaamse Gewest het Milieuhandavingsdecreet in werking dat onder meer, in navolging van de Brusselse Milieuhandavingsordonnantie¹, bestuurlijke beboeting veralgemeend mogelijk maakt. De net aangehaalde feiten vormen een kleine greep uit de eerste resultaten van het onderzoek naar de praktijk van de milieurechtshandhaving in het rechtsgebied van het Hof van Beroep te Gent (strafrechtspraak in milieudossiers voor de jaren 2003 – 2007) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (bestuurlijke beboeting in milieudossiers voor de jaren 2004 – 2007). De meeste instrumenten waarover het gerecht (parquetmagistraten en rechters) en het bestuur beschikken ter beteugeling van milieucriminaliteit behelzen een ruime beslissingsvrijheid voor de bevoegde handhavers. Het gebruik dat van die beslissingsvrijheid wordt gemaakt, is minstens even belangrijk voor de doeltreffendheid van de rechtshandhaving als de kwaliteit van de wetgeving. Het is zeer precies dat gebruik dat centraal staat in het onderzoeksproject *Envi-*

1 Ordonnantie 25 maart 1999 betreffende de opsporing, de vaststelling, de vervolging en de bestraffing van misdrijven inzake het leefmilieu (*B.S.*, 24 juni 1999) (inwerkingtreding: 4 juli 1999), reeds meermaals gewijzigd. De belangrijkste handhavers met beboetingsbevoegdheid in het Brusselse beboetingsstelsel zijn de leidend-ambtenaar van het Brussels Instituut voor Milieubeheer ("BIM") (eerste aanleg) en het Milieucollege van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ("Milieucollege") (beroepsaanleg). Zie vnl. C.M. BILLIET, *Bestuurlijke sanctionering van milieurecht. Wetgeving en praktijk*, Antwerpen – Oxford, Intersentia, 2008, nrs. 693 – 769 ("BILLIET (2008)").